

Hanna Grabowska-Patecka*

WEIMAR, OSIEDLE AM HORN – KOMPOZYCJA RZEŹB W PRZE- STRZENI

WEIMAR, AM HORN HOUSING – COMPOSITION OF SCULPTURES IN URBAN SPACE

W artykule przedstawione zostało osiedle AM HORN, jedno z najbardziej interesujących przykładów współczesnych zespołów mieszkaniowych, zrealizowane w Weimarze, w Niemczech. Zarówno w koncepcji urbanistycznej, jak i w rozwiązaniach architektonicznych odczytać można próbę powrotu architektów do słynnej tradycji szkoły Bauhausu.

Słowa kluczowe: tradycja szkoły Bauhausu, nowe eksperymentalne osiedle, Weimar

The paper presents AM HORN HOUSING – one of the most interesting examples of contemporary residential complexes, realised in Weimar, in Germany. In the urban concept and in the architectural solutions, architects came back to the famous tradition of Bauhaus School.

Keywords: Bauhaus school tradition, new experimental housing, Weimar

Kiedy w 1919 roku Walter Gropius zaprojektował w Weimarze swoje słynne osiedle Bauhaus – Siedlung Am Horn, zapewne nie przypuszczał, że przydzie czekać prawie osiemdziesiąt lat, aby jego idea mogła znaleźć kontynuację. I, że jedynym świadectwem tamtych czasów, stanie się w Weimarze niewielki, dzisiaj starannie zrewaloryzowany „Musterhaus” (dom wzorcowy), zaprojektowany przez architekta Georga Muche w 1923 roku, na Wystawę Bauhausu.

Fenomen Bauhausu był jednym z najciekawszych i najważniejszych eksperymentów XX wieku

w dziedzinie nauki projektowania. Był ukoronowaniem wszystkich wysiłków wielu artystów-reformatorów XIX i początków XX wieku. Założony przez Waltera Gropiusa w 1919 roku, w czasach Republiki Weimarskiej, przetrwał zaledwie 14 lat, zamknięty przez hitlerowców w 1933 roku [1]. Mimo że szkołę Bauhausu (przeniesioną później do Dessau) nękały kryzysy i spory, wynikające z niezwykle trudnej w tych czasach sytuacji politycznej, to dzięki wybitnym osobistościom i wykładowcom, ukształtowane w niej ideologie, przekonania i metody nauczania, nie straciły do dzisiaj nic na swej aktualności [2].

* Grabowska-Patecka Hanna, dr hab. inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Zakład Kompozycji Urbanistycznej.

Weimar – osiedle Am Horn, przykłady rozwiązań domów, fot. autorka / Weimar – Am Horn housing, examples of houses, fot. autor

Wywierają także nadal ogromny wpływ na sposób kształcenia studentów na Wydziale Architektury w Bauhaus Universität, w Weimarze.

W swoich poglądach, które na przestrzeni lat zmieniały się i ewoluowały, Walter Gropius zmierzał do jedności wszystkich sztuk. W ogłoszonym słynnym manifestie pisał, że *...kompletna budowla jest ostatecznym celem sztuk plastycznych. Niegdyś ich podstawowym celem była dekoracja budynku. Dziś istnieją one w izolacji, z której mogą być wyzwolone tylko świadomym, wspólnym wysiłkiem wszystkich rzemieślników. Architekci, rzeźbiarze i malarze muszą na nowo odkryć złożony charakter budowli jako rzeczy realnie istniejącej. Tylko wtedy ich praca będzie znowu przepojona duchem architektonicznym, który utraciła jako sztuka salonowa.(...) Architekci, rzeźbiarze i malarze – wszyscy musimy powrócić do rzemiosła. Sztuka nie jest zawodem, nie ma żadnej zasadniczej różnicy między artystą a rzemieślnikiem. Artysta jest natchnionym rzemieślnikiem. W rzadkich wypadkach natchnienie i taska nieba, które umykają kontroli woli, mogą sprawić, że dzieło staje się dziełem sztuki. Ale istotna dla każdego artysty jest doskonałość warsztatowa. Jest ona źródłem twórczej wyobraźni [3].*

Niewątpliwie dzięki działalności szkoły Bauhausu zauważyć można zarówno w Weimarze, jak i w Dessau szczególne zrozumienie i zainteresowanie władz, mieszkańców oraz przyjeżdżających turystów dla architektury i sztuki. Kojarzące się przede wszystkim z Goethem i Schillerem oraz wspaniałą epoką literacką zwaną klasycyzmem weimarskim miasto (62 tys. mieszkańców), oferuje dzisiaj zwiedzającym nie tylko muzea, wystawy, koncerty i teatr, ale także **architekturę**. Do atrakcji należy wspaniale odnowiony budynek Bauhaus Universität projektu arch. Henry van de Velde (z 1906 roku), w którym mieściła się dawna Szkoła Rzemiosł Artystycznych, a potem pierwsza siedziba Bauhausu. Także znakomity zespół budynków dydaktycznych i warsztatów Bauhausu

zaprojektowany w Dessau przez Waltera Gropiusa (w 1926 roku), czy zrealizowane ostatnio interesujące Osiedle Am Horn (w 2000 roku).

Ten ostatni zespół mieszkaniowy w Weimarze jest niewątpliwie zasługującym na uwagę i prezentację eksperymentem urbanistycznym i architektonicznym. W 1996 roku zrodziła się idea, aby z końcem XX wieku, w ramach Światowej Wystawy EXPO 2000, powrócić do dawnych zamierzeń Waltera Gropiusa i na terenach ograniczonych Leibnizallee, Albrecht-Dürer-Strasse, Eduard-Mörrike-Strasse i Am Horn, zrealizować współczesne, modelowe osiedle [4]. Motto Wystawy Światowej „Człowiek, Natura, Technika” miało być głównym przesłaniem dla przyszłych projektantów. Także wybrana lokalizacja, na południowo-zachodnim stoku opadającym w kierunku terenów parkowych i doliny rzeki Ilm, sąsiedztwo często odwiedzanego Domu Letniego Goethego, walory krajobrazowe i widokowe, wspaniała istniejąca zieleń, były ważnymi atutami dla przyszłego projektu. Dla Weimaru pojawiła się także szansa, aby na terenie o pow. ok. 10 ha, będącym w połowie zbiorowiskiem przypadkowych obiektów po opuszczonych w 1992 roku przez wojska radzieckie koszarach, stworzyć atrakcyjny zespół mieszkaniowy. Przyszła realizacja osiedla zakończyła równocześnie wieloletnie dyskusje na temat możliwości i kierunku rozwoju miasta.

W latach 1996–1997 odbyły się w Weimarze międzynarodowe warsztaty urbanistyczne, w których wzięli udział zaproszeni architekci z całej Europy. Ostateczną koncepcję projektową opracowały nagrodzone biura: Diener&Diener z Bazylei (za nowe uformowanie placu ćwiczeń – majdanu), arch. Adolf Krischanitz z Wiednia (za koncepcję zabudowy) oraz arch. Luigi Snozzi z Bellizona (za projekt zieleni).

Zadanie projektowe obejmowało dwa zagadnienia. Po pierwsze, adaptację istniejących budynków dawnych koszar (w północnej części terenu opracowania), w których po ciekawej modernizacji objętej ochroną konserwatorską znalazły miejsce mieszka-

nia dla studentów, pracownie, mieszkania socjalne, szkoła muzyczna, a także Instytut Urbanistyki Europejskiej, należący do Bauhaus Universität. Po drugie, lokalizację nowej zabudowy mieszkaniowej, na pustym terenie o pow. 5 ha. Arch. Adolf Krischaniz zaproponował relatywnie gęstą, ale nie zamkniętą zabudowę o wys. 2-3 kondygnacji, zintegrowaną z zielenią, na 57 działkach o zróżnicowanej wielkości. Podobny typ domów w zieleni był kontynuacją weimarskiej tradycji „domu/willi w zieleni”. O Weimarze zawsze się bowiem mówiło, że *...to nie jest miasto, które posiada parki, lecz, że ...to jest miasto w parku.*

Przyjęta przez projektanta zasada podziału działek o trzech tytach (o szerokości 7,50 m, 15 m oraz 22,50 m, i długości 35–37 m), zazębiających się jak wzór plecionki za siebie, nazywana „urbanistyczna gramatyka”, umożliwiła projektowanie domów o niekonwencjonalnych, rozwojowych formach, „rzeźbionych” dowolnie przez wielu autorów. Wszystkie budynki o płaskich dachach, różnych kolorach, zbliżone formą (najczęściej do sześcianu) pozbawione zasadniczo detalu i ornamentyki, tworzą zespół, który cechuje oszczędność, ekonomika eksploatacji, respektowanie kontekstu, harmonia z zielenią oraz wysokie walory estetyczne. Stosowane materiały wykończeniowe, konstrukcja i wyposażenie poszczególnych domów, zaliczają ten zespół do nowoczesnych tech-

nicznie realizacji. W układzie komunikacyjnym osiedla pierwszeństwo pozostawiono pieszym i rowerom, dla których szczególnie atrakcyjna stała się istniejąca, zabytkowa aleja drzew wzdłuż zachodniej granicy terenu, prowadząca od Eduard-Möricke-Strasse do Leibnizallee oraz obszar dawnego majdanu – dziś zielona przestrzeń publiczna. Dla samochodów przewidziano podziemny parking w centrum zespołu, co w znacznym stopniu pozwoliło na oszczędność w realizacji dróg dojazdowych.

Przedstawione osiedle Am Horn w Weimarze jest niewątpliwie ważnym *miejscem*, współczesną *enklawą miejskości*, którą można objąć wyobraźnią, i w której doszukać się można dawnej tradycji Bauhausu. Tradycji, którą cechować miała jedność sztuk, tzn. architektury, rzeźby i malarstwa, przy perfekcji konstrukcyjnej i technicznej. Tak jak Walter Gropius obsesyjnie dążył do poszukiwania nowoczesnych rozwiązań konstrukcyjnych, które musiałyby znaleźć odbicie w nowych formach architektury, tak projektanci osiedla odeszli od stosowania tradycyjnych form zabudowy na rzecz nowatorskich poszukiwań. W ten sposób powstał nowoczesny zespół mieszkaniowy – „kompozycja rzeźb w przestrzeni”, oryginalny, często opisywany i dyskutowany zespół, wyróżniający się z racji uzyskanych walorów estetycznych, prestiżowych i użytkowych.

PRZYPISY

[1] 16 marca 1919 roku zatwierdzona została nominacja Waltera Gropiusa na stanowisko rektora szkoły, a 20 marca uzyskał pozwolenie na nadanie połączonym szkołom (Szkoły Rzemiosł Artystycznych i Akademii Sztuk Pięknych) nazwy – Das Staatliche Bauhaus.

[2] Walter Gropius zaangażował do swojej szkoły najbardziej utalentowanych artystów swego pokolenia, takich jak: Paul Klee, Wassily Kandinsky, László Moholy-Nagy, Oskar Schlemmer, Hannes Meyer, Marcel Breuer, Johannes Itten.

[3] Por.: G. Naylor, *Bauhaus*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa, 1977, s. 35.

[4] Władze Turynii powierzyły w 1996 roku Towarzystwu Rozwoju Landu opracowanie projektu zagospodarowania

terenu o pow. 10 ha, na miejscu opuszczonych w Weimarze przez wojska radzieckie koszar. Projekt finansowany był z tzw. „Konwersionsfond” (Funduszu Konwersji), przy wsparciu finansowym Programu KONVER z Unii Europejskiej.

BIBLIOGRAFIA

G. Naylor, *Bauhaus*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1977.

P. Wiegant, *Neues Bauen Am Horn. Wohnen in Weimar. Stadt inmitten eines Parks*, wyd. Landesentwicklungsgesellschaft Thüringen mbh Erfurt, oraz Bauhaus-Universität Weimar 2000.